



VZDĚLAVATELSKÉ LISTY

03 | ZÁŘÍ 2022



JINDŘICH FÜGNER V BARVÁCH
1822–2022
200 LET OD NAROZENÍ SOKOLSKÉHO ZAKLADATELE



JINDŘICH FÜGNER /3-12

než poznal Miroslava Tyrše

POSLEDNÍ ČTYŘI ROKY /13-14

se Sokolem

PSALO SE PŘED /15

v Živých slovech sokolských

MÍSTA SPJATÁ /16

s Jindřichovým životem

Vážené čtenářky a čtenáři, sestry a bratři,

v září máme před sebou krásné výročí 200 let od narození sokolského zakladatele a prvního starosty Jindřicha Fügnera. V matrice má sice psáno narození 12. září, ale nenechte se mýlit často opakovanou chybou, on sám slavil narozeniny o dva dny dříve, v matrice nejspíš farář udělal chybu. Šestnáct stránek časopisu je celkem hodně na přiblížení jedné postavy, když jsem se ale začítala do různých životopisů Jindřicha Fügnera, došlo mi, jak málo toho ve skutečnosti víme o jeho nesokolském životě a o něm jako osobnosti. Vlastně na trhu chybí kniha, která by se mu věnovala důkladněji a oprostila se od heroických činů pro Sokol, kterými je poznamenána téměř všechna literatura vzešlá ze sokolských řad. Nejvíce informací k Jindřichově životu mi dala kniha Renáty Tyršové s jednoduchým názvem *Jindřich Fügner, paměti a vzpomínky na mého otce*. Je to poutavé čtení už proto, že kromě životopisu otce zde detailně vypráví své zážitky z pražského života. Je to zajímavý vhled do společnosti přelomu poloviny 19. století. Kniha je k dispozici k prezenčnímu čtení v knihovně Tyršova domu a dá se najít i online na internetu. Navíc je obohacena o citace Jindřichových dopisů a některé z nich jsem v článkách také uveřejnila, z nich se dá nejvíce rozpoznat Jindřichova povaha a osobnost.

Musím se přiznat, že ačkoli znám velice dobře Fügnerovy zásluhy pro Sokol, o jeho předchozím životě jsem toho věděla málo, a přitom je to tak pozoruhodný život. Nakonec jsem toto číslo pojala tak, že se v něm o Sokole skoro nic nedozvíte, protože většinu místa zabral právě Fügnerův příběh předtím, než se seznámil s Miroslavem Tyršem. Ale opakování je matka moudrosti, tak alespoň stručně vypíšu zásluhy prvního starosty o Sokol. Koncem března 1862 (Sokol byl založen 16. 2.) se uskutečnila přátelská sokolská sešlost na Střeleckém ostrově, na kterou nechal Fügner vyrobit kokardy s monogramem S. Zde, taktéž na jeho návrh, si odhlasovali tykání a oslovování bratře. Inicioval u Josefa Mánesa vznik praporu a sokolského kroje, ke kterému prosadil svou oblíbenou košili – červenou, v barvách revoluce. Platil nájem v sále u Apolla, kam zakoupil i cvičební nářadí. Po neprodlení pronájmu se rozhodl sokolům vystavět vlastní tělocvičnu – první sokolovnu, ve které zřídil pro svoji rodinu byt. Společně s ostatními inicioval vznik sokolských výletů, kterých se i rád účastnil. I za první šibřinky vděčíme jemu. Rád cvičil, ale nejraději v sokolovně šermoval. „*Ni zisk, ni slávu zní heslo pod podobiznou jeho na Olšanských hřbitovech. Nevyslovil ho sice nikdy, avšak nevíme, komu by s větším právem přiřknuto být mohlo.*“ To jsou závěrečná slova textu, který byl psán před 100 lety při příležitosti stých narozenin Jindřicha Fügnera.

Přeji alespoň tak zajímavé čtení textů, jako bylo pro mě jejich psaní.

Kateřina Pohlová

čeps



Vedeme energii těm, kteří ji násobí



Časopis SOKOL – Vzdělávací listy – samostatná speciální příloha časopisu SOKOL, vydává Česká obec sokolská
 | Adresa redakce: ČOS, tiskové oddělení, Újezd 450/40, 118 01 Praha 1, tel. 257 007 269, e-mail: kpohlova@sokol.eu
 | Redakce: Jana Horká, Kateřina Pohlová | Tisk: Tiskárna V&H Print Hlávko s.r.o. | Informace o časopisu podává
 a objednávky vyřizuje redakce. Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Za věcný obsah článků odpovídají autoři.
 Redakce si vyhrazuje právo příspěvky upravovat, krátit nebo komentovat | MK ČR E 17339, ISSN 0489-6718

JINDŘICH FÜGNER PŘEDTÍM, NEŽ POZNAL MIROSLAVA TYRŠE

Letošní rok je kulatým výročím pro založení Sokola, narození Miroslava Tyrše, ale hlavně krásných 200 let od narození Jindřicha Fügnera 10. září 1822. Jménem Jindřich se však začal podepisovat až kolem roku 1862. Krátce předtím se u něj můžeme setkat s křestními jmény Hynko nebo Domoslav, mylně se domníval, že jsou to staré výrazy pro Heinricha. Většinu života tedy používal své křestní jméno Heinrich. Protože ho dnes známe jen pod Jindřichem, budeme toto jméno používat v celém textu. Fügnerův život je nejvíce znám v souvislosti se Sokolem – financování první sokolovny a praporu, iniciování kroje, oslovování bratře, první šibřinky a další nápady, které daly základ sokolství. Toto však byly necelé poslední čtyři roky jeho života. Co ale dělal těch čtyřicet let předtím?

■ Kateřina Pohlová

JINDŘICHOVO NĚMECTVÍ

V životopisech Jindřicha Fügnera často hned na úvod zazní, že to byl Němec. Jak ale pojímat, že je někdo Němec, a přitom se narodil v Českých zemích? Renáta Tyršová píše, že v roce 1716 dohledala nejstarší český zápis v matrice s příbuznými svého otce, ten rok se narodil Johann Figner. Domnívá se, že rodina mohla být původně česká, jen se vlivem rekatolizace a geografické



Daguerrotypie mladého Jindřicha po návratu z cest. Oholený s rozhozenými vlasy, kabát s aksamitovým límcem si přivezl z Anglie a k tomu má ležérně zauzlovaný nákrčník.

polohy poněmčila. České kořeny měl Jindřich určitě ze strany své babičky, která se jmenovala Kalupecká. Kdybychom pátrali v matrikách, jistě bychom našli i další české předky. Komplikovanost tehdejší doby je zřejmá i na otázce, kterou malá Renátka tatínkovi položila: „A to jsi tehdy, když jsi byl mlád, byl ještě Němcem, tatínku?“ Zaujalo ji totiž, že jeho vysvědčení bylo psáno v němčině. „Nikoli, holčičko, nebyl jsem Němcem, byl jsem německy mluvícím Pražanem. Znáš tu velkou plochou knihu, která leží v knihovně? Jsou tam obrazy z české historie. Z ní jsem se učil českým dějinám a slabikoval jsem tu poprvé česky tištěná slova, jejichž smysl jsem se svou zásobou kuchyňské češtiny pomocí německých napsů se učil vystihovat.“ Na komplikovanost němečtví versus češtví několikrát v článku ještě narazíme, velice pěkně je to vystiženo i ve vzpomínkách Karoliny Světlé.

RODINNÉ POMĚRY

Otec Jindřicha se jmenoval Petr Fügner a narodil se v Litoměřicích v roce 1787 do rodiny rolníka, taktéž Petra Fügnera. V roce 1810 se přestěhoval za prací do Prahy, kde si otevřel vlastní obchod s plátnem, kartounem (bavlněnou tkaninou)



Matka Františka Fügnerová, rozená Schmidtová z Broumova. Přes její rodinu měl Jindřich české předky.

a jinými podobnými výrobky. Do Prahy se za ním přistěhovala i jeho manželka Františka Schmidtová původem z Broumovska. Nejdříve se jim narodil syn Petr, který však brzy zemřel, po něm dcera Julie a v září 1822 syn Jindřich, který byl pokřtěn jako Heinrich Anton v kostele sv. Jindřicha, neboť rodina v té době bydlela v Růžové ulici na Novém Městě. V matričním záznamu je datum narození 12. září, ale jeho dcera Renáta se o něm vyjadřuje jako o domnělém, i sám Jindřich tvrdil, že přišel na svět 10. září. O dva dny později byl nejspíše jen pokřtěn. Chybné datum se uvádí i na pamětní desce na domě, kde se narodil.

Po Jindřichovi následovaly ještě sestry Mína, Lota a bratr Ferdinand. Petru Fügnerovi se v podnikání dařilo a ve 40. letech 19. století byl již považován za zámožného kupce a obchodníka. I proto rodina často měnila byty podle toho, který si mohla zrovna dovolit. Ani v místě Jindřichova



Otec Petr Fügner. Obě olejomalby Jindřichových rodičů namaloval Antonín Machek a jsou uloženy v Národním muzeu.



Olejomalba od rodinného přítele Antonína Machka s mladým Jindřichem předtím, než se vydal na zkušenou do zahraničí. Obraz je uložen v Národním muzeu.

narození tedy dlouho nezůstali a brzy se přestěhovali do většího.

HOŠÍK ŠKOLOU POVINNÝ

Rodiče poslali malého Hajnryška, jak mu říkávala chůva, do piaristické školy, kde se dobře učil. Po prvních třech třídách pokračoval na gymnáziu, taktéž u piaristů. Po patnáctém roce svého věku však se studii skončil. V rodině se předpokládalo, že jako nejstarší syn převezme po otci obchod, a tak musel přestat se školním učením a jít „do učení“ do obchodu s vlnou a přízí pana Bachheibla. Po třech letech, co si vyzkoušel všechny práce spojené s obchodem, ho jeho otec poslal na zkušenou do Terstu.

NAPŮL ITAL A NAPŮL ANGLIČAN

Dnes je Terst italským městem a přístavem, ale v dobách Jindřichovy návštěvy patřil k Habsburské monarchii. Ta jej po porážce Napoleona v roce 1813 znovu získala. Po roce 1825 byl Terst s bezprostředním okolím odloučen od místní správy a podřízen přímo koruně. Vycestování mladého Fügnera můžeme přirovnat například k dnešním zahraničním pobytům středoškolských a vysokoškolských studentů. I jeho v osmnácti letech muselo poznamenat tamější prostředí, především ho ovlivnily protihabsburské nálady a revoluční hnutí Mladá Itálie, založené v roce 1831, s jehož přívrženci se ve volném čase stýkal. Nezahálel ani pracovně, naučil se italsky a snažil se získat co nejvíce kontaktů a zkušeností.

Ten, kdo jednou okusí život v jiné zemi, má i nadále chuť objevovat a porovnávat, to platilo i pro Jindřicha. Po návratu pracoval u svého otce, ale v roce 1844 se mu splnil sen – mohl se vypravit na západ, tentokrát byl jeho cílem Londýn. Tři měsíce nasával v Londýně anglický život. Kromě obchodních záležitostí ho zaujalo trávení volného času sportem, především jízdou na koni, kriketem a plachtěním na Temži. Zajímal se taktéž o politický systém a ústavu. Časem se stane Jindřich

Fügner ředitelem pojišťovny. S pojišťováním se seznámil právě v Anglii a hned po návratu do vlasti se snažil, avšak neúspěšně, založit jednu z poboček britské pojišťovny v Praze. Cestou z Londýna se zastavil ještě v Belgii. Podle vzpomínek Jindřichovy dcery Renáty později v manželství přemýšlel o tom, že by se s celou rodinou do Belgie přestěhoval.

Po návratu se plně ujal obchodu svého otce, ale cesty ho změnil. Nosil odlišný styl obleku, volné vázanky, začal sportovat a pořídil si plachetnici s anglickou vlajkou. Pro své kamarády a známé se stal Poloangličanem, jak mu s oblibou říkali. Změnil se i vnitřně. Vnímal, že nemá dostatečné vzdělání, jaké by si přál, a tento deficit doháněl nákupem a studiem rozličných knih. Jak se později svěřil své manželce, obchod ho netěšil, chtěl dělat v životě jiné věci. Díky zájmu o vědění a politiku navazuje Jindřich Fügner na konci 40. let první kontakty s českými rodinami, které ho časem dovedou mezi stoupence českého národního hnutí.

OSAMOSTATNĚNÍ SE

V roce 1850, tedy ve svých osmadvaceti letech, se Jindřich konečně přestěhoval od svých rodičů do podnájmu v Krakovské ulici, kde mu s vedením domácnosti pomáhala jeho sestra Julie, nad kterou rodiče zlomili hůl, jelikož se rozvedla. Jindřich jí a jejímu novému příteli nechal jeden ze svých pronajatých pokojů. Do jednoho pokoje si nechal vyrobit knihovnu a psací stůl v anglickém stylu, do druhého umístil varhany. Hudba byla velkým koníčkem téměř třicetiletého mládence. Pravidelně hrával na varhany a jeho sestra na klavír. Její přítel se znal s několika skladateli, a tak se nově pronajatý byt stával zázemím pro mnohé hudební večírky. Mimo to docházel na hodiny varhan ke Karlu Františku Pitschovi a na hudební nauku k Leopoldu Zvonaři. Oba byli významnými hudebníky své doby. Zvonař ho přivedl k poslechu českých chorálů.

Na konci 40. let Jindřich onemocněl. Dvě z jeho sester Lota a Mína zemřely na tuberkulózu a doktor, aby této nemoci předešel, mu doporučil pobyt v lesích. Jindřich Fügner rád chodíval do vinárny k paní Cardové, která pocházela z Křivoklátska a domluvila mu pobyt v Dřeviči, dvě hodiny od Nižbora. Křivoklátsko si zamíloval. Později díky těmto kontaktům pobýval s rodinou přímo v Křivoklátě a nakonec i v „osudové“ myslivně Na Králi, kde se seznámil s Miroslavem Tyršem.

SŇATEK

O pražského měšťana, který netrpěl nedostatkem peněz, byl chytrý, společenský a nebyl ošklivý, byl ze strany žen velký zájem. Jak ale psal v dopise rok po svatbě své ženě Kateřině, dokonce váhal, zda se někdy ožení, ale „až Tebou jsem došel nejkrásnějšího rozřešení toho problému“. Znal se s Kateřinou „Katynkou“ Tureckých čtyři roky, než se zasnoubili. Do domu Tureckých ho uvedl František Ellenberger, který se dvořil Katynčině sestře Terezii. Oba navštěvovali jak jejich byt v Křemencové ulici, tak ve Zbuzanech, kde rodina pobývala přes léto. Otec Kateřiny Josef Turecký byl hospodářským radou u kněžny Dietrichsteinové, členem městské rady, v níž měl na starosti péči o sady, a ve Zbuzanech vlastnil dvůr. Ve čtyřiceti letech si vzal za ženu sedmnáctiletou Antonii Bayerovou, s kterou měl jednoho syna a sedm dcer, mezi nimiž vyrostla i Jindřichova pozdější snoubenka Kateřina Turecká.

Pohledný Fügner a další mládenci nosili mladým slečnám knihy s poezií, kterou pak během odpoledních svačin přednášeli. Na návštěvách se mluvilo nejspíše německy, ale děvčata Tureckých česky uměla, neboť Josefovi příbuzní jinak než česky nemluvili, stejně tak vesničané ve Zbuzanech. Rodina také chodila na česká představení do Stavovského divadla. Nejstarší Antonii si nakonec vzal právník Brunner a ten přivedl

do rodiny svého bratrance Scheinera, který po letech získal ruku Terezie, zatímco Jindřich Fügner Kateřinu. Ačkoli se jí dvořil už v roce 1849, jejich vztah z nějakého důvodu ochabl (z Fügnerovy strany, za což se jí pak v dopisech omlouval) a cestu k sobě našli až o čtyři roky později, kdy ohlásili své zasnuby. Úryvek z dopisu ve své knize o otci uveřejnila Renáta Tyršová: „Četl jsem z Vašich černých očí odpuštění, mohl jsem doufat v to nejlepší. Ono dopůldne, kdy jsem Vás prosil, abyste ode mě přijala prstýnek, přineslo mi blaženství, a když jste mi pak dovolila promluvit s Vaším otcem, byl jsem nejšťastnějším člověkem.“ Jednatřicetiletý ženich si přál mít svatbu na svoje narozeniny 10. září 1853. Obřad se konal v raních hodinách v kostele sv. Vojtěcha v Praze. Devatenáctiletá nevěsta měla bílé hedvábné šaty a závoj z bruselské krajky. Místo svatební cesty se šli projít do Hvězdy a druhý den na Závist.

Po svatbě si Fügnerovi pronajali větší byt o čtyřech pokojích. Nábytek si nechal zhotovit sám nebo si ho převezl z bytu v Krakovské ulici, pro mladou paní využil nábytku po své krátké po svatbě zesnulé sestře Míně. Není překvapením, že na zdech visely anglické rytiny k básním Roberta Burnse a kameninový servis anglického původu včetně samovaru. Pro zajímavost ještě dodejme, že nad postel nechal z Ameriky dovézt barevnou litografii George Washingtona. Spolu s nábytkem ze svého mládeneckého bytu přestěhoval si mladý manžel do nové domácnosti i sluhu Luigiho. Luigi byl Ital, který po skončení povinné vojenské služby v Praze získal u Fügnera zaměstnání. Ten si ho vybral díky sympatiím k Italům, líbilo se mu jeho vlastenectví. Podle Renátiných vzpomínek si Jindřich více přál mít syna, kterého plánoval pojmenovat Faust. Pokud by se syn opravdu narodil, měl Luigi slíbeny zlaté hodinky s řetízem. Pokud by to ale bylo děvče, řetízek by k dárku nebyl. V pondělí 31. července 1854 se naro-



Nanyňka Němečková, služebná v rodině Petra Fügnera a chůva malého Hajnryška, kterého měla ze všech dětí nejraději.

dilo jediné dítě manželů Fügnerových, dcera Renáta, v matrice zapsaná jako Renata Maria Adelina (Renáta Marie Adéla), která k prvním Vánocům podala Luigimu dodatečný zlatý řetízek. Sama Renáta vzpomíná, že její jméno bylo neobvyklé, ve své době přímo podivné. A málokoho by asi napadlo, že je pojmenována podle křesťního jména Reného Descarta. Cogito, ergo sum. Čerstvý otec nechtěl dávat dcerku do kolébky, jelikož se domníval, že je to škodlivé na mozek. Také odmítl kojnou, neboť mladá maminka neměla vlastní mléko. Místo kojné Renátce vyhlédli kravku Nikolajku ze Smíchova. Dva roky po svatbě se mladí manželé prvně stěhovali a poté ještě několikrát. Nájemníkovi se pěkně zrekonstruovaný byt zalíbil a chtěl ho využívat sám.

ŘEDITEL POJIŠŤOVNY

Se svatbou se Jindřichovi Fügnerovi v druhé polovině 50. let změnil život. Nejen díky novým milým povin-

nostem k ženě a dceři, ale hlavně díky tomu, že se mu splnil jeho sen, který si předsevzal již při pobytu v Londýně. Založil v Praze pobočku terstské pojišťovny s celým názvem Nuova società di assicurazioni in Trieste. Stalo se tak v březnu 1855. Práce na novém svém působišti se chopil Fügner s veškerou chutí a energií. V té době bylo běžné jezdit na několik měsíců na letní pobyty mimo město, kam také posílal svoji ženu s dcerou. Z dopisů, které manželce pravidelně psal, je zjevné, že mu práce rostla pod rukama a do rozvoje pobočky vložil na začátku mnoho sil a času. V jednom z dopisů si naříká: „*Rád bych Vás tu měl, ale co byste měly z tatínka*

a manžela, který před sebe upřeně kouká, neví, co se kolem něho děje, a myslí na kšeft, který zcela na něm závisí.“ Však z jiných dopisů je znát, že náročnost práce, organizační věci a ruch kolem něj jsou mu vlastně příjemné a naplňují ho. Pět let po založení české agentury Nuovy byla její činnost již tak rozvětvena, že jí docházela nejobsáhlejší pošta z celé Prahy. Tou dobou zaměstnával 33 úředníků v deseti oborech činnosti. Dle vyprávění své dcery, ke kterému je ovšem potřeba přistupovat obezřetně, byl oblíben u svých podřízených, jejich novorozené děti dostávaly výbavičku, pořádal jim oslavy k svátkům a narozeninám. Co ale jako projev vděčnosti

svých zaměstnanců odmítal, byly žádosti, aby šel novorozeným dětem za kmotra, s odůvodněním, že jim to přineslo neštěstí. Jindřich Fügner nebyl věřící. Dokonce poprosil po svatbě Kateřinu, aby přestala chodit na pravidelné mše do kostela. Ta tak sice učinila, ale nejednalo se žádnou větší obět z její strany, neboť do té doby chodila na mše spíše ze společenského návyku, než že by byla praktikující věřící. Stejně tak byla vychovávána na přání svého otce i Renáta. Jak sama píše, s Biblí se seznámila, až když se pod vedením Miroslava Tyrše začala zajímat o výtvarné umění, kde bylo k porozumění obrazu nezbytné znát biblické příběhy.

Na konce 50. let se celá firma přestěhovala do nově postaveného Lannova paláce, kde sídlila až do úpadku pobočky. Prvních sedm let po svatbě soustřeďoval se zájem Jindřicha Fügnera skoro výlučně na správu Nuovy a na rodinu. Někdy si zahrál na klavír nebo harmonium, občas četl a někdy si s manželkou vyšli do divadla. Když byly obě jeho ženy na letním bytě, většinou trávil čas doma sám. Pracovitostí a obchodními schopnostmi dokázal chod pojišťovny rozjet velmi rychle, naštěstí pro Sokol, kterému se díky tomu mohl věnovat jak časově, tak i mecenáštvím.

ZAPÁLENÍ PRO ČESKOU VĚC

V životopise sokolského zakladatele jsme se přehoupli do 60. let 19. století. Jak víme, do konce života mu už tolik času nezbývá. Přesto je přelom dekády v jeho životě významný. Být ředitelem pojišťovny bylo jeho dlouholeté přání, za kterým si šel, nyní po rozjetí podniku má více času na to, o co se po celý život zajímal – o politiku a národní emancipaci.

Výuka jediné dcery Renáty začala v jejích čtyřech letech pod vedením rodinného známého Josefa Novotného. Podle svých vzpomínek odmalička plynule četla v němčině i češtině.



Akvarel mladého Jindřicha

S podivem je, že se nikdy nenaučila německé psací písmo kurent, takže veškerá její korespondence byla psaná v latině. Vedle toho se učila i tanec, při kterém ji na klavír doprovázela její matka. Bylo Jindřichovým přáním, aby dcerka vyrůstala v češtině, proto u Renáty kolem šestého věku převládl český jazyk, v němž mluvila jak s učitelem, tak s matkou. Jenom s otcem, který o sobě jednou i napsal, že je hlupákem, neboť neumí česky, mluvila německy. V pozdějších letech, zvláště když byl v Sokole neustále v českém prostředí, rozmluvil se i česky, ale v češtině se necítil být jistý, a chtěl-li se pořádně vyjádřit, přecházel do němčiny.

Otec učitele Novotného pracoval pod starým Tureckým ve Zbuzanech a do rodiny Fügnerovy se dostal díky blízkým kontaktům rodin Novotných a Tureckých. Udomácněl se v rodině, s kterou pravidelně stoloval. V roce 1848 byl aktivním studentem s uvědomělým češtvím. Jindřich Fügner ho inspiroval v učení anglickému jazyku a oba byli horlivými stoupeneci těsnopisu, v němž si občas psali dopisy. Přispíval do několika novin, které monarchie měla v hledáčku, a několikrát byl i zavřen ve vězení.

Tento Novotný se pohyboval mezi aktivními Čechy a povídal Jindřichovi o svých stycích i o tom, co se děje v ulicích. Byl to on, kdo vyprávěl o Josefu Barákovi, který byl zavřen v mariborském vězení za svoji protihabsburskou činnost. Od té doby Fügner anonymně podporoval vězně peněžitými dary. O pár let později bude Josef Barák (1833–1883) spoluzakládat Sokol a dodnes je po něm pojmenována jedna z žup.

Jindřich Fügner nepodporoval národní hnutí z důvodu, že by se cítil být více Čechem, ale pramenilo to z jeho myšlenkových liberálních svobodomyšlných názorů, které v sobě nosil. Nebyl jen stoupenec boje o češtví, ale bedlivě sledoval vývoj v Irsku, Itálii, byl nekritickým obdivovatelem Garibaldiho, jehož bustu a fotky rodiny si nechal z Itálie

poslat. Sobě a dceři nechal dovézt červenou flanelovou blůzu, kterou pak hrdě revolucionářsky nosil, a dopomohl, aby se stala i součástí sokolského kroje. Dodnes ta červená sokolům v kroji sluší. Protivila se mu nadvláda Habsburků nejen u nás, ale v celé tehdejší monarchii, s tím spojená vláda a moc církve. S dychtivostí sledoval zahraniční vývoj, boje v severní Itálii a vzestup Pruska. O novinách na bojištích musel pravidelně informovat do myslivny Na Králi, kde pobýval s učitelem a lesníkem zbytek jeho rodiny.

STENOGRAF

V obchodních kruzích byl stále známější a s tím se pojily i nabídky na veřejné funkce. Byl zvolen do Obchodní komory, kde se zaobíral národním hospodářstvím. Ačkoli se jednalo o funkci významnou, z hlediska historie se zdá být daleko zajímavější, že se podílel na rozvoji stenografie u nás. Když se s těsnopisem seznámil, začal se jej učit a stejně k tomu nabádal i své zaměstnance. V listopadu 1859 byl zvolen předsedou těsnopisného spolku, který se zaměřil na vytvoření znaků pro češtinu. V době jeho předsednictví motivoval členy psaním o závod, do kterého nakoupil ceny pro nejrychlejší. Jak jsme psali i v jiných *Vzdělávacelských listech*, už zde požádal o spolupráci Josefa Mánesa (předtím si u něj jen nechal zhotovit svoji podobiznu) a ten mu udělal skicu diplomu pro členy.

Jméno Fügnera se ve spojitosti s veřejnou funkcí ve vlasteneckých českých kruzích prvně objevilo na kandidátce Strany pokroku do obecního zastupitelstva roku 1861. Kandidoval za Staré Město, za které se přihlásil i architekt Ullmann. Toto jméno zde zmiňujeme, neboť to bude on, kdo později navrhne budovu Sokola Pražského. Vítežem se stali čeští liberálové, kteří šli do volebního klání pod heslem „Pokrokem k lepšímu“. Výsledek voleb znamenal převrat v dosavadním



Jindřichův bratr Ferdinand Fügner, který zemřel ještě za života svých rodičů a trpěl duševními nemocemi.

složení i pojetí městské správy a její přechod do rukou české většiny. Jindřich Fügner byl zvolen 470 hlasy. Podle vzpomínek Renáty Tyršové a podle protokolů se na městě aktivně neangažoval.

VĚRNÝ A STÁLE ZACHOVALÝ PES QUICK

„Můj tatínek měl psy v lásce, jen malé hafálky nesnesl, zejména pinčláci



Manželka Kateřina dle tehdejšího mínění v národním kroji. Z fotky jsou patrné její krátké kudrnaté vlasy, které si na přání manžela nechala ostříhat.

strýce Ferdinanda s mašlemi v týle byli mu protivní. Ale bez velkého psa jsme nikdy nebyli.“ Takto vzpomíná Renáta Tyršová na otcův vztah k čtyřnohým přátelům. První pes, kterého měli, se jmenoval Türkman, byla to velká černá doga a Renáta dále vypráví, jak ji jako malou holčičku nosil na hřbetě. „Když zašel, nechal si tatínek vmluvit koupit dvou čistokrevných chrtů – Diana a Mylord se ti budižničemuž jmenovali. Věčně nenajedení, ač dobře se měli, kradli a mlsali lojové svíčky. Vypadali velmi aristokraticky, ale byli aristokraticky hloupí. Stěhovali se od nás brzy a na jejich místo nastoupil žlutý polobuldok Quick.“ Tohoto psa možná někteří z čtenářů viděli i osobně. Když byla v Tyršově domě v roce 2018 sletová výstava o historii Sokola, zapůjčilo nám Národní muzeum mimo jiné právě vycpaného Quicka. Psa si velice brzy oblíbili a řádně

ho politicky vychovávali. Když se například řeklo „such Paumann!“, jal se zuřivě štěkat a hrabat svými silnými nohama. Anton von Paumann (1802–1870) se stal pražským policejním ředitelem. V době Bachova absolutismu byl neoblíben kvůli pronásledování a zatýkání českých vlastenců a intelektuálů. S Quickem se pojí mnoho dalších vtipných příhod, pro jeho inteligenci mu služby říkaly „pan profesor“, což vedlo k pohoršení u skutečných pánů profesorů, kteří neznajíce této přezdívky přicházeli na zvanou místo psa. Quickovým jménem poslal Fügner své dceři i dopis.

Podle Renáty neměl otec kočky pro jejich falešnost rád. Kromě psa ale v domě měli ještě papouška a veverku. S oběma byly trable, papoušek štípal služebné a veverka ohryzovala, co kde našla, proto i oni šli časem z domu pryč. Nakonec dcerušce nechali alespoň mluvícího špačka, co neustále opakoval „Žide, kup železo“.

ANGLICKÝ ELEGÁN, VLASTENEC V ČAMAŘE, STAROSTA V KROJI

Na jedné straně se Jindřich Fügner oblékal ležérněji, po návštěvě Anglie preferoval volnou úpravu oblečení, neliboval si v okázalosti a v předpisech daných společností. Na straně druhé ale dbal, aby zevnějšek vyjadřoval jeho názory. Týkalo se to však nejen jeho, ale i celé rodiny. Oblékal se nejčastěji do černé barvy a krejčímu říkal, jak přesně chce, aby střih vypadal. Na fotografii se psem Quickem má na sobě černý kabát se sametovým límcem, kravatu volně kolem krku uvázanou a panamský klobouk v ruce. Fotografie je z roku 1859, na těch dalších už je v čamaře, kterou začal nosit po plném přiklonění se k českým zájmům. Čamara byla v šedesátých letech velice oblíbenou mezi vlasteneckými kruhy, ale jak to tak bývá, po roce 1870 postupně vyšla z módy. Kabátky čamarového střihu vidíme i na malé Renátě. Do Františkových Lázní poslal Jindřich

oběma svým ženám slovanské kloboučky k nošení. Jak sama Renáta, významná etnografka, ve vzpomínkách zpětně přiznává, nejednalo se úplně o slovanský klobouček, ale velice se jí tenkrát líbil. Jinak tomu asi bylo u její matky, neboť jí Jindřich do lázní píše: „*Lituji, že jsem Ti slovanský klobouček vnutil, vždyť ho můžeš darovat, když se Ti nehodí dle Tvých odchylných náhledů, které jsou založeny na evangeliu ze staré Poštovské ulice. Slibuji, že nikdy více o Tvé toaletě nevyslovím jakéhokoli přání, v tom ohledu nemohu zlomit moc Tvých moudrých sester. Ale u Renátky si vyprošuji kritiku svého vkusu, tady budu rozhodovat, jak se mi to líbí. Tu delikventskou onošenou frisuru u ní trpět nebudu.*“ Jak úsměvně působí rozepře mezi manželi, kterou se i Renáta rozhodla ve svých sepsaných vzpomínkách na otce zveřejnit. Poslední věta souvisí i s tatínkovým naléháním, aby si Kateřina nechala odstranit své dlouhé copy, které si stáčela, a nosila místo toho modernější vlasy krátké. Ta si je nakonec ostříhat nechala, když poznala, že na tom Jindřichovi opravdu záleží. Z krátkých vlasů si pak denně musela točit kudrlinky, jak to vidíme i na jedné z fotografií. Zato malá Renáta nedbala krásy a chodila ostříhaná na kluka, a jak sama zpětně přiznala, „*v těch letech mě nejednou mrzívalo, že jsem děvčetem.*“

MEZI ČESKÝMI NÁRODNÍMI STOUPENCI

V polovině roku 1861 si české společenské kruhy vymyslely loterii ve prospěch chudé Zdeňky Havlíčkové, která byla sirotkem po Karlu Havlíčku Borovském. Od té doby se o ní také mluvilo jako o dceři národa. Přílišná pozornost Zdeňce změnila život, který neskončil úplně nejšťastněji, ale to je jiný příběh. My zde o loterii píšeme proto, že se Fügnerova rodina díky ní blíže seznámila s rodinami Riegrových, Palackých, Taxisových, Karolinou

Světlou a dalšími. Předsedkyně loterie Augusta Braunerová anoncovala v *Národních listech* výzvu k českým paním, aby sbíraly ceny do loterie a zasílaly je na adresu Fügnerových. Kateřina Fügnerová byla členkou sboru a dostala na starost účetnictví. Díky schůzkám se Kateřina konečně seznámila s českými vlasteneckými paními. Zvláště zvědavá byla na Karolinu Světlou a kněžnu Taxisovou. Překvapením pro ni bylo, že stejně jako její manžel i některé vlastenky raději přecházely v hovoru do němčiny, jelikož si nebyly češtinou jisty. Celá rodina pomáhala jak s příchozími cenami do loterie, tak s prodejem losů. Slavnostní losování mladé slečně Havlíčkové opravdu přineslo nemalé množství peněz, o které se ale starali její poručníci.

Po skončení loterie byli Fügnerovi nadále zvaní na večírky ve vlasteneckých rodinách. Za pozvání se bylo třeba revanšovat. Jindřich Fügner chtěl mít setkání neobvyklé a přišel s nápadem uspořádat doma loutkové divadlo a na představení pozvat i děti. Vedle již zmiňovaných rodin a dalších hostů přišli páni Zvonař, Palacký, Julius Grégr, Barák, Tonner a Miroslav Tyrš, který nebyl u Fügnerů poprvé. Byl počátek 60. let 19. století a v Praze začal vznikat Sokol.



Fotografie z roku 1859. Jindřich drží za obojek Quicka. Má na sobě černý kabát se sametovým límcem s volně uvázanou kravatou. V ruce drží panamský klobouk.

JINDŘICH FÜGNER V MÉ PAMĚTI

Nadpis je nadpisem článku, který napsala Karolina Světlá pro knihu *Za praporem sokolským*, která vyšla v roce 1887. Vzpomíná v ní, jak poznala Jindřicha Fügnera. Úryvky z tohoto článku zde otiskujeme proto, že je zajímavým nahlédnutím do myšlení 19. století. Text je krácen. Karolina Světlá své vyprávění začíná popisem společenských domácích plesů, které se konaly v soukromých ústavech, kde tehdejší zámožnější mládež byla vychovávána.

Žačky si přiváděly bratry a bratrance jakožto tanečníky. Obyčejně se

jich nedostávalo, což však ani dost málo nevadilo. Tanečnicím šlo ještě jen o tanec, pročež tančivala mnohá raději s některou svou družkou než s toporným realistou či gymnasistou, jenž jí neustále šlapal na nožky a nikdy neopomenul, vytáčeje ji při kvapíku, jí vytrhnouti kus šatů ze záhybů. Jaké to neocenitelné vědomí svobody, vzletu a vzpružení po té šablonovité, úmorně nudě všedního života! Navštívila jsem se svou sestrou ústav, jenž byl pro přísné pojmy, jež měla jeho představená o slušnosti, rovněž jako pro svoje domácí plesy po Praze co nejchvalněji znám. Mezi žačkami

byly tam za královny považovány Lolota a Mína Fügnerovy, dívky nejen nevšedně krásné, ale i zvláště způsobilé a přívětivé. Říkávaly jsme jedné růže bílá, druhé růže červená. Mělat Lolota, jež stále churavěla, pleť až průzračně hebkou a bělostnou, kdežto líce Míniy kvetly nejživějším purpurem. „Ach, jak jsem mrzuta,“ uvítala mne na jednom takovém plesu Mína, ovšemže německy. Neuměla ani slova českého, neb v domě jejích rodičů vedlo se vše tak přísně po německu, že se přijímaly jen pouhé Němkyně do služby. Za tou příčinou byl také za svrchovaně elegantní považován, nač bývaly sestry



Vycpaný pes Quick je uložen v depozitáři Národního muzea, mohli jste ho vidět na sletové výstavě 2018 v Tyršově domě.

při vší skromnosti přec jen poněkud hrdý. „Ach, jak jsem mrzuta!“ opakovala, k čemuž ji Lolota němě svědčila. „Jen si považ, jsme zde jen s jediným z bratrů svých, druhému, Jindřichovi, se s námi nikterak nechtělo.“ „A proč ne?“ nelíčeně jsem se podivila taktéž v nejplynulejší němčině. „Vymlouval se nám Jindřich,“ pokračovala Mína, když jsem se jí přiznala, že nechápu, jak se může někomu do plesu nechtít, „že má jen večer dovoleno čísti, co jej zajímá, a že by tedy nerad o to, co mu je na světě tom nejmilejšího, pro trochu toho s námi hopkování se připravil.“ Slyšíc o čtení, již jsem počala svéhlavost Jindřichovu chápati. „Maminka mu tedy dovolila, aby zůstal doma, avšak pravila mu při tom, že věru neví, jak to s ním jednou dopadne.“ A Mína udělala při slovech těch tvář tak starostlivou, jako nejspíše její maminka přiznávajíc se k této obavě. „Nenechá ho tatínek žádným způsobem studovat, aby se z něho stal učenec,“ dodala smutně, „chce, aby byl jako on, kupcem.“ Vzdychla jsem si s Mínou. Byla jsem také kupcovou dcerou a bylo mi tedy dobře povědomo, jakých slastí asi užívá Jindřich.

Nesměli se kupečtí praktikanti tehdy nikdy v závodech jinými knihami obírat než účetními, nikdy cosi poučného čísti, třeba nebylo, jak obzvláště ve velkoobchodech se stávalo, pro ně po více hodin žádná přiměřená práce. Bylť krutý obyčej ten zaveden, aby se nestali roztržitými a majíce myšlenky jinam upoutané, nedopustili se zmatku. Ovšem páni praktikanti, které jsem měla čest znáti, si z toho zákazu nejen pranic nedělali, nýbrž byli rádi, že je vůbec k četbě jakékoli nikdo nenutí, viděli při stavu svého vzdělání v každé kus tuhé práce. I jala jsem se tušiti, že se Jindřichovi v obchodě asi daří, jako se dařívá mně v ústavě při mých háčkovaných vzornicích. Jak toužebně zalétaly moje myšlenky od nich ke knihám, které matka velmi opatrně v nejtemnějším koutku šatnice věznila, abych se k nim nedostala, a jen v neděli na boží světlo propustila duši mé žíznivé na pospas.

Od onoho plesu, k němuž Jindřich se nedostavil, pozorněji jsem naslouchávala, zmiňovaly-li se sestry o bratru tom. Pohlížely k němu, až na tu jeho slabost pro knihy, již patrně zcela schvalovaly, nejen s velikou

láskou, nýbrž i s velikým respektem. Se zvláštní zálibou o tom vypravovaly, že, osvědčí-li se v obchodě, bude poslán na daleké cesty, a těšily se již na pěkné dárky, které jim zajisté pak z nich přiveze. Samy také tuze rády cestovaly a byly vždy nad míru šťastny, když lékař polekán bledostí Lolotinou znovu nařizoval, aby se odebrala co nevidět zase na venek, a Mína aby ji provázela, by se jí nestýskalo. Jezdívaly sestry vždy k bohaté tetičce v Českém Dubě a neunavovaly v popisech oněch mohutných vonných hvozdů, plných jahod a malin, veverka, drozdů a laněk, jimiž byla továrna jejich příbuzných obklopena. Ale lesy českodubské neměly žádoucího účinku, podlehla Lolota náhle a neočekávaně plicní chorobě a Mína byla smrtí milované sestry tak zdcena, že kdykoli zamířila ke škole, s pláčem z ulice se vracívала. Bylť rodiče konečně nuceni ponechat ji doma. Již jsem se s ní nikdy neshledala, slyšela jsem pouze, že se provdala za barona Helferta a že v květu věku svého téže kruté nemoci podlehla, jako její sestra.

Vzpomněla jsem si na sestry Fügnerovy teprve zase na první své cestě do hor ještědských, kterou jsem konala se svým manželem do jeho tamějšího rodiště. Vedla mne přímo Českým Dubem. To byly tedy ty lesy, které mi tak často a nadšeně vychvalovaly? Ukázalo se mi, a se želem jsem se při tom dozvěděla, že příbuzní sester Fügnerových náleží k rozhodným nepřátelům našeho lidu. Jak by byly asi teď na mne družky ty milé pohlížely? Na čí stranu by se byly postavily? Byly bychom si místo srdečného uvítání, vřelého objetí vzájemně vypověděly válku? Možná, dost! A co jejich bratr? Snad nás pronásledoval touž krutou nenávistí jako jeho strýcové a bratrančí? Nemohlo o tom býti ani pochyby, vždyť byl s nimi jedné krve, jeho vyznání víry bylo zajisté totožné s jejich vyznáním.

Když v letech šedesátých se počalo jednati o založení českého tělocvičného spolku, tož dle doslechu byl

za jeho prvního starostu navržen muž, v němž původně myšlenka ta vznikla, a který jejímu provedení již teď velmi mnoho obětoval. S nevýslovným úžasem jsem se dozvěděla, že vzácný ten národovec se jmenuje Jindřich Fügner. „Ne, to není možná, aby to byl bratr mých sesterských růží,“ zvolala jsem. „Není v tom jiného, než pouhá, nahodilá podoba jmen.“ Vše, co dále jsem slyšela o nastávajícím starostovi nového spolku, nanejvýš populárním, potvrzovalo mne v tomto mínění. Stále kolovaly nejchvalnější pověsti o jeho velkomyslnosti vůči každému podniku českému a národním duchu v jeho rodině panujícím, o demokratickém jeho smýšlení a nevšedním, u muže jeho stavu zápalu pro umění, literaturu atd. I opakovala jsem si při každé takové zprávě určitěji: „Ne, to není on. Jak by to mohl být bratr Mínin a Lolotin, které si na tom tak velice zakládaly, že v otcovském jejich domě nikdo nezná jediného českého slova?“ Ale zahlednuvši při jedné ze slavnostech budoucího starostu Sokola, na první pohled jsem poznala, že to přec jen bratr mých spolužáček. Jeho nápadná s nimi podobnost nedovolila mi již ani okamžik o tom pochybovat. Barák mne s ním a jeho rodinou seznámil. Nemohla jsem to dlouho snést, musila jsem k němu po první příležitosti promluvit o svých dávných přítelkách. S toužou přívětivosti, kteráž bývala i jejich příznakem a jež je činila každému tak milými jako jeho, mne ubezpečoval, jak jej těší, že o nich slyší kohosi mluvit, kdož je v dětství jejich znal. Nerad se na ně doptával rodičů, jež každá o nich zmínka hluboce ranívala, a sám jim nebýval prý vždy dosti blízkým, což jsem ihned v tichosti přičítala jeho knihám, aby mu bylo lze teď učiniti si dojem dosti věrný a určitý o jejich povahách v onom věku. S pohnutím se tedy dozvídal o jejich vroucích k němu lásce a úctě, o jich starostech, jak to s ním dopadne, bude-li se musiti přec jen státi kupcem, jak to snese, nebude-li se směti státi učencem. Vidouc, že smím zpřima mluvit,

ovšem jsem se již ani dost málo tím neskrývala, kterák jsem překvapena, že místo onoho krutého odpůrce našeho, jež jsem si v něm vším právem představovala, se setkávám nejen s Čechem uvědomělým, nýbrž i záro-

veň s jedním z nejvěrejších národa našeho přátel.

Němectví jeho rodiny, čím déle o něm rozjímal, tím více se mu zdálo nahodilé, tím méně oprávněné. Když obrat ten ve smýšlení jeho pozorován,



Malá Renáta opět s Quickem v červené košili a dětské kajdě, tento sokolský kroj jí nechal otec udělat ke slavnostnímu předávání praporu.

a on vyzván, aby se zodpovídal z toho, co v něm se děje a k čemu směřuje, neváhal k tomu se znáti přes ustrnutí příbuzenstva, s nímž byla ovšem teď roztržka nevyhnutelná, proň zajisté velmi bolestná, neb zavádív o ní v horovoru, vždy náhle se odmlčival. Dlouho, dlouho se nemohla německá společnost pražská vzpamatovati z rány, již jí zasadil Jindřich Fügner, jehož od jinosti považovala za jednu ze svých předních ozdob, na nějž spoléhala jako na jednu ze svých nejpevnějších opor, že se od ní nejen odvrátil, ale že se stal i „Ultračechem“. Avšak Fügner nepřestal opakovati, třeba se mu líčilo sebenaléhavěji, jak nevděčností tou sám sobě a své rodině uškodil: „Ač jsem nepřitelem všech různic a sporů, přec přihlásím-li se jednou k tomu, co za povinnost svou uznávám, celý svět nade mnou ničeho nezmuže. Cítím sice, hmotně že mne drží ve svých spárech, ale jiného nikdy se na mně nedomůže, než tohoto vědomí. Necht

zničí moje štěstí, moje přesvědčení mu zůstane přec jen nepřístupno, a to na tak dlouho, dokud mu sám jakousi slabostí cestu k němu neprokletím, čehož bohdá nikdo se nedočká.“ Zahloubav se v horování o naší věci národní, velmi často si připomínal při tom Irsko.

Stav se naším, obral si za ideál založiti pospolitost, kde by se pěstovaly síly tělesné tak zdárně, aby se z nich jako květ přirozený vyvinula krása duševní, kde by vše, co se z ní zrodí vznešeného, našlo péči a ochranu, kde by láska k vlasti, obětavost pro nejvyšší zájmy lidstva, hrdinný, neústupný za ně boj byly od každého jejího člena za nejsvětější povinnost považovány, aby národu bylo lze vložit do rukou jejich svou naději, svou čest, svou budoucnost. A uskutečnění ideálu toho věnoval veškeré svoje myšlenky, svou činnost, svůj blahobyť, pohodlí domácí a konečně mu padl i život jeho za oběť. Často se stává, že člověk zámyslů velikých naráží ve své snaze na nepředvídané překážky, malicherné nehody, které se splétají potutelně v uzel pořád pitomější, nepovornější, až nezbyvá než násilně jej přetítí, neb beznadějně jej ponechati Osudu. Jak mnohý vlastenecký podnik náš vydává o tom smutné svědectví. V tom ohledu byl Fügner šťastným. Seznal nejen, že se mu rozumí, že je pochopen, oceněn, vše milován, ale dočkal se jistoty, že i všechny vzletné jeho sny dojdou naplnění. Nalezl ve své choti družku z plna duše mu oddanou, která ač též v žilvu cizím vychována, přilnula týmž zápalom jako on k věci mu tak



Josef Novotný, blízký rodinný přítel a učitel malé Renátky

svaté. Shledal se zároveň s přítelem, duchem a smýšlením mu sourodým, shledal se s Tyršem, jenž se mu stal bratrem i synem. Důvěrně mu svěřily jeho chladnoucí ruce drahocenné dílo svoje, které Tyrš nejen přese všechnu zlobu času v celé ryzosti zachoval, nýbrž v jeho smyslu rozšířil a povzněl.

Ale s jakými asi city by oba tito sbratření duchové pohlíželi teď do té chmurné, hrozivé budoucnosti naší? Podobá se mi, že by k nám pravili: „Proč se lekáte a strachujete? Což jsme Vám neodchovali Sokol? Netřeba českému národu se strachovati, dokud nad ním bdí jeho voje sokolské.“



Fotografie Jindřich Fügnera v černé čamaře



Los ve prospěch sirotky Zdeny, dcery Karla Havlíčka Borovského

POSLEDNÍ ČTYŘI ROKY SE SOKOLEM

V prvním článku jsme se podrobně věnovali životu Jindřicha Fügnera předtím, než se setkal s Miroslavem Tyršem. Není možné na dvou zbývajících stranách sepsat poslední čtyři roky života se Sokolem. A tak se budeme převážně věnovat Jindřichovu životu mimo Sokol, zvláště když ty sokolské činnosti jsou povětšinou známé a detailněji jsme se jimi zabývali v jiných číslech. Jindřichovy sokolské zásluhy jsou stručně sepsány v úvodníku časopisu.

■ Kateřina Pohlová

V MYSLIVNĚ NA KRÁLI

Seznámení Jindřicha Fügnera a Miroslava Tyrše proběhlo v myslivně Na Králi, nedaleko obce Svatá. Tam pravidelně rodina v létě pobývala, Tyrš zas bydlel nedaleko v Novém Jáchymově v domě továrníka Bartelmuse, jehož syny učil. Fügner znal Tyrše z vyprávění a chtěl ho pozvat a vlastně mu i pomoci. Věděl, že velice rád čte knihy, které se obtížně shánějí, a chtěl mu nabídnout svou knihovnu. Tak se také stalo a po osudovém seznámení brzy Miroslav navštívil Jindřicha v Praze. Společně s dalšími přívrženci zrealizovali myšlenku založení Tělocvičné jednoty pražské, které se od počátku říkalo Sokol. Jindřich Fügner byl zvolen jejím prvním starostou. Následující dva roky se Sokolu opravdu intenzivně časově věnoval. Díky tomu dostal spolek pevný základ, aby přečkal pozdější těžká období a nikdy se nerozpadl. Když se rozhodl postavit první sokolovnu, začlenil do její budovy nový moderní byt, v kterém pak s rodinou od roku 1864 bydlel. Byt byl spojen s tělocvičnou, kam Jindřich po večerech pravidelně mezi bratry chodíval a cítil se s nimi šťastný. Sokolovna ho velice finančně vyčerpala, když zemřel, nebyla ještě zcela splacena, nikdy ale její stavby nelitoval.

V době příjemných sokolských chvil mu zemřeli blízcí příbuzní. Na konci roku 1862 bratr Ferdinand, o pár měsíců později maminka, bez které ani její manžel Petr, otec Jindřicha, dlouho nevydržel, a na podzim 1863 vydechl i on naposledy.

Z úcty ke starostovi oba jeho rodiče doprovázeli sokolové na Olšanský hřbitov. V dalším roce zemřela i jeho sestra Julie.

PŘED SOUDEM

Rok 1863 byl pro Jindřicha náročný. Mimo trablů se stavěním sokolovny se rozhodl rozvázat smlouvu s terstskou pojišťovnou. Příjmy měl od ní nepravidelné, ale hlavně se vedle svého kapitálu bál o svoji dobrou pověst. Nesouhlasil s hospodařením pojišťovny a neustále se stávalo, že se mu nedostávalo peněz k vyplacení škod. Od července byl zbaven finanční odpovědnosti a přistoupil na to, že společnost bude zastupovat i nadále. Konečné rozvázání všech styků s Nuovou se uskutečnilo až na podzim v roce

1864. Tyto změny zavdaly podnět k otištění článku ve vídeňském *Fremdenblattu*. Tento článek způsobil v pražských kruzích nemalý rozruch a skončil u vídeňského soudu. Článek diskredituje Jindřicha Fügnera, uvádí se v něm, že z pojišťovny dostal výpověď, poněvadž své jednatele podněcoval k politickým demonstracím. Kauzu zveličila česká média, která se Fügnera zastávala, lži vyvracela, ale zase na druhou stranu tak dopřála německému článku větší pozornost pravidelným informováním o vývoji situace. Sám Jindřich Fügner podal žalobu pro urážku na cti. Článek napsal Samuel Wallerstein. Zde je ukázka z Fügnerova dopisu svému právníkovi: „Nakonec sděluji ještě, že Wallerstein po několika nezdařených pokusech u mých známých (již i němečtí lidé ho odstavují, nedávno jeden německý herec ho vytáhl za uši z kavárny na ulici) došel ke mně do kanceláře a tu s celou drzostí palestinské rasy mi nabízel vyrovnání. Řekl jsem mu drsně pravdu a varoval jsem ho, aby hleděl nesetkat se se mnou na ne-utrální půdě, sice že ucítím na sobě českou energii. Kdesi se prý vyjádřil, že je v té věci nevinen, jelikož je pouze nástrojem jiných činitelů. Kdyby byl odsouzen, pak ale ať se Praha těší na jedovaté články.“ K soudnímu líčení došlo koncem dubna a autor článku společně s dalšími redaktory byli prohlášeni nevinnými. Zde jsou první dojmy sepsané hned po přelíčení manželce Kateřině: „Byl jsem v trapné situaci, jelikož jsem na začátku



Sestra Jindřicha Fügnera Julie

pozoroval, že je předem usneseno, že musím prohrát. Můj obhájce mi otevřeně řekl, že se postupuje nezákonně. Byl jsem rozčilen a k tomu president kladl křížové otázky mně místo obžalovaným. Praha, zejména Sokol, by byly měly slyšet, co ti Židé všechno proti mně uvádějí. Můj hlavní zločin je ten, že jsem starostou Sokola, protože jsem národní člověk, má každý Žid právo mne urazit.“ Prý mu dokonce bylo vytknuto, že je německého původu, ale dělá Čecha, načež on argumentoval, že ze strany matčiny má krev českou. Pozorný čtenář jistě znamenal, že v citacích se objevují nářky na Židy, kteří jsou synonymem pro německé nepřátele. Jindřich Fügner žil v době, kdy antisemitismus byl běžnou věcí. V jiných dopisech zas označuje za Židy své terstské nadřízené, když nesouhlasí se způsobem jejich obchodování.

České noviny se případem ještě chvíli zabývaly, debata se pak stočila i ke kritice policie, která se ve zprávě zasláné do Vídně věnovala také Fügnerovým veřejným aktivitám. Na druhou stranu, když čteme vzpomínky Renáty Tyršové na otce, je tam několikrát zmíně-

no, jak i jeho zaměstnanci vstupují do Sokola a účastní se akcí pořádaných Sokolem nebo Jindřichem Fügnerem. Podle dochované korespondence toto propojení ředitele pobočky s jeho podřízenými zřejmě opravdu nemělo vliv na ukončení jeho práce v Nuově. Po návratu z Vídně plánovali sokolové slavnostně svého starostu uvítat, ten jim to ale rozmluvil. Jeho finanční starosti se ještě prohloubily, jelikož musel zaplatit nemalé výdaje za podání žaloby.

NEPLACENÁ PRÁCE

Po skončení v pojišťovně začal Jindřich Fügner pracovat na návrhu stanov pro Hypoteční banku a byl zvolen jejím neplaceným ředitelem. Předpokládal a doufal, že až se banka rozjede, dostane díky svým zkušenostem i pravidelný plat. Bohužel se tak nestalo a v roce 1865 obdržel nabídku od vedení maďarské Peštské společnosti, aby převzal vedení pražské agentury. Nelíbily se mu ale podmínky. Podzříval je, že chtějí využít hlavně jeho dobrého jména a sám by na chod agentury měl malý vliv. Po dlouhém razení se s rodinou

i přáteli se nakonec rozhodl této nabídky nevyužít.

Další zajímavá nelukrativní nabídka byla od rodící se pojišťovny Bohemia, které také pomáhal vypracovat stanovy. Ačkoli za tu práci ještě peníze neměl a ani se přesně nevěděl, kdy pojišťovna konečně vznikne, byl již považován za jejího ředitele a často se stávalo, že se mu známí přimlouvali, aby zaměstnal jejich příbuzné. V létě 1865 píše do myslivny Na Králi: „Nevydělat krejcaru, a přece nemít kousek času pro sebe, to je k zlosti.“ Ten rok odjeli Fügnerovi do křivoklátských lesů později. Onemocněl otec Kateřiny, a tak chtěli setrvat v Praze. Josef Turecký zemřel 13. srpna 1865.

POSLEDNÍ DNY

V říjnu došel do Sokola telegram, že v Králově Dvoře zemřela Terezie Macháčková, jedna z družiček sokolského praporu, mimo jiné také velká láska Jana Nerudy. Ačkoli nebylo příznivé počasí, Jindřich Fügner společně s dalšími sokoly jeli na pohřeb. Poslední větší společenskou akcí, které se Jindřich zúčastnil, byly oslavy pěti let od vydání Říjnového diplomu. O pár dní později se mu udělal ošklivý furunkl (nežít). Ačkoli se nejedná o vážné onemocnění, v některých případech může dojít k sepsi. A to se bohužel stalo i prvnímu starostovi Sokola. Rozklad krve se ohlásil horečkami a už nebylo pomoci. Tyrš na 15. listopad 1865 později vzpomínal. Potkal na ulici Novotného, který mu sdělil, že stav je vážný. Doběhl Tyrš do tělocvičny, kde nakázal ustat v cvičení, a pospíchal za Jindřichem. Ten již byl voskově bílý a zbývalo mu už jen pár nádechů.

Katafalk vystavený v tělocvičně střežili sokolové. Po pohřbu byl pochován na Olšanských hřbitovech, kde mu byl v roce 1869 vystaven pomník a dnes tam navždy spočívá se svou manželkou, dcerou a zetěm Miroslavem Tyršem.



Zábavní výbor Sokola Pražského, br. Fügner sedí vpředu vpravo

PSALO SE PŘED 75 LETY

ŽIVÁ SLOVA SOKOLSKÁ, JINDŘICH FÜGNER – VZOR LIDSTVÍ A VLASTENECTVÍ

Edice Živá slova, kterou vydávala Československá obec sokolská, byla určena „jako pomůcka pro sokolské ideové pracovníky“. Jednalo se o odstavcově strukturovanou brožurku o pár stránek. Základem byly myšlenky, provolání, úryvky z textů a korespondence. Text dával dohromady většinou Věnceslav Havlíček. Jindřich Fügner byl na řadě jako čtvrtý za myšlenkami Tyrše, významnými prosokolskými Slováký a Benešovým kancléřem Jaromírem Smutným. Hned v úvodu br. Havlíček píše, že nám po Fügnerovi zůstala jen nečetná provolání a korespondence. Proto si k sestavení textu vypomohl zachovalými svědectvími Fügnerových současníků. Brožura má 28 odstavců, my zde přepisujeme čtyři.

Zastáncem demokracie a ústavnosti, odpůrcem absolutismu, Habsburků a šlechtý

Fügner s nadšením sledoval boj evropských národů za svobodu a radoval se z jejich úspěchů. Těšil se z francouzské revoluce r. 1848, z boje Belgičanů proti větvi Habsburků a z osvobozovacího boje Garibaldiho v Itálii. Pořídil si na Vltavě plachetnici a zavěsil na ni vlajku demokratické a svobody milovné Anglie. Zvláště ctil představitele americké svobody Washingtona. Jeho obraz spolu s poprsím Garibaldiho a obrazem ušlechtilého filozofa Kanta si zavěsil nad své lůžko. Věřil v příchod a úspěch ústavy a demokracie a hlásil se k jejím zásadám v době nejprudšího Bachova absolutismu. Když jeho němečtí nepřátelé se radovali, že byl volán na policii a že už nebude „foukat proti větru“, odpověděl jim: „Sejde na tom, odkud právě vítr fouká a foukat bude, zda vítr se neobrátil a nebude-li foukat vám v obličej, kteří jste nikdy proti větru nefoukali.“

Když se obchodní komora pražská, jímž byl členem, měla vyjádřit o tom, jak pomoci rakouským financím, prohlásil Fügner otevřeně, že ústavou, a když se většina bála tento názor projevit hlasováním, nebál se otevřeně hlasovat pro ústavu.

Proti šosáctví a proti povrchnosti měšťáka

Fügner byl zvolen do obecního zastupitelstva města Prahy. Zasazoval se tam zejména o zmodernizování města,

zvláště elektrifikací. Nenacházel však dostatek pochopení. Píše dceři: „Zlobím se zde s těmi obecními staršími. Však ty nechápeš, dítě, jací jsou mezi nimi šosáci. S proudem tím já nikdy nepopluju, abys jednou mohla říci, že jsi pyšná, že tatínek můj nebyl jeden z těch, jichž třináct na tučet jde a kteří policii volají, když jeden člověk jim pěstí pohrozí.“ Už roku 1848, kdy byl důstojníkem Národní gardy, jsou Fügnerovi hanebným lidem ti, „kteří ve svém sebevědomí povážlivě klepou na břich se slovy „Já jsem měšťan. Zpropadeně málo, nejsou-li jinak nic!“ V jeho setnině gardy, jejímž byl velitelem, byli členové založeni na basi majetku inteligence. „Ale ti majitelé, chraň mě Bůh před takovými tvory! Byli zpiti svobodou a nedovedli podvolit se většině, každý chtěl mít vše po svém.“

Za svobodu musí bojovat celý národ – nikoli jen jedna jeho vrstva. Špatný příklad Poláků. Fügner proti carismu.

Za polské povstání proti carismu r. 1863 nacházeli mnozí polští povstalci útlék u českých lidí a i Fügner ochotně pomáhal. Ale nelíbila se mu nedemokratičnost polských emigrantů, zvláště afektovaných žen, namalovaných a navoněných, s rukama plnými prstenů. Neměl důvěru v takovou revoluci a nevěřil, že v ní sedláci dobrovolně bojovali. „Vždyť viděli v povstalcích především pány, kteří se před tím chlapa upřímně nezastali, a čteme přece, že leckde carskému vojsku pomáhali povstalce chytat. Přál bych Polákům vítězství proti carismu a proti jeho bezohlednému útisku, ale nevěřím v to vítězství právě proto, že se nepozvedl celý národ ve všech svých vrstvách.“

Fügner ve finanční tísní. Volí však raději nejtěžší uskrovnění než plat, který by uváděl v nebezpečí jeho čest.

Fügner hledá nové zaměstnání. Pomáhá budovat zemský ústav Hypoteční banky a je jedním z neplacených jejích ředitelů. V tom budapeštská pojišťovna mu nabízí vysoký plat za pouhé podpisování jejích listin v Čechách – nic jiného by nemusil dělat. Jeho strýc, liberecký továrník Liebig, mu radí: „Ber, peníze se nemají nikdy odmítat, ale buď chytrákem, jedne tak, aby ti je museli co nejdéle dávat.“ Fügner však, ač byl bez zaměstnání a měl těžké finanční starosti, odmítl a napsal: „Lidé jsou vychytralejší, nežli já dovedu být, neboť jest něco ve mně, co má také svou cenu, a to je tak zvaná čest.“

ŽIVÁ SLOVA SOKOLSKÁ

VYDÁVÁ ČESKOSLOVENSKÁ OBEC SOKOLSKÁ

4



Jindřich Fügner

VZOR LIDSTVÍ A VLASTENECTVÍ.

Jak oko po světle touží, tak po nezkalené pravdě práhla mysl jeho, poskornou mu byla lež, porobou temnota a vírou nejsvětější pokrok člověčenstva a neskonalejší rozvoj jeho. Ta ryzost jeho jen k pravdě a právu lnoucí, ta láska vznešená, po vnějších rozdílech se neohlížející, ta byla jádrem a středem povahy jeho, byla zdrojem všechněch jeho činů.

Dr. Miroslav Tyrš.

MÍSTA SPJATÁ S ŽIVOTEM JINDŘICHA FÜGNERA



DŮM, VE KTERÉM SE NARODIL



KOSTEL SV. JINDŘICHA, KDE BYL POKRTĚN



SOKOLOVNA, KTEROU NECHAL POSTAVIT



POHLED NA HRADBY Z BYTU V SOKOLOVNĚ



JINDŘICHOVA PRACOVNA V BUDOVĚ TĚLOCVIČNY



VNITŘEK TĚLOCVIČNY V ROCE 1863